

SPECIFICUL ORALITĂȚII DIN BASARABIA

Viorica MOLEA

Universitatea de Stat din Moldova

În configurația limbajului oral românesc se delimitează pregnant oralitatea din stânga Prutului, teritoriu numit Basarabia. Astfel, tot ce s-a întâmplat în limbă de-a lungul acestei perioade de înstrăinare a teritoriului românesc a stat sub semnul unor procese degradante pentru ființa limbii atât în varianta orală, cât și în cea scrisă, mai afectată fiind varianta orală, vorbită a limbii. În articolul de față relevăm unele aspecte specifice limbajului oral basarabean și ale impactului acestuia asupra conștiinței naționale și/sau individuale a românului de aici.

Cuvinte-cheie: limbaj, specific, vorbire, Basarabia, influență, degradare, rusificare.

THE CHARACTERISTIC FEATURES OF COLLOQUIAL SPEECH IN Bessarabia

Different conditions of evolution determine the specific of language used in the Romanian space. Thus, while the Bessarabia was under the massive influence of Russian language, the changes occurring in language bore the mark of several degrading processes for her oral and written substance. These changes carried greater significance in what concerns the oral aspect. In this article we reveal some differentiating aspects of the language spoken in Bessarabia, consequences of the long Russian presence in the region, as well as some reflections, conclusions on the topic.

Keywords: language, specific, spoken, Bessarabia, influence, degradation, russification.

În configurația limbajului oral românesc se delimitează pregnant oralitatea din stânga Prutului, teritoriu numit Basarabia, care, printr-un hazard al istoriei, s-a pomenit în altă țară, într-un alt sistem de valori. Astfel, tot ce s-a întâmplat în limbă de-a lungul acestei perioade de înstrăinare a teritoriului românesc a stat sub semnul unor procese degradante pentru ființa limbii atât în varianta orală, cât și în cea scrisă. Totuși, mai afectată s-a dovedit a fi varianta orală, aspectul vorbit al limbii care se află, de regulă, în centrul tuturor perturbărilor istorice prin însăși funcția sa de bază, cea de comunicare, de interrelaționare. „Situția limbii române în spațiul dintre Prut și Nistru, remarcă S.Berejan, a fost timp îndelungat departe de normalitate, căci perioada de după 1812, când acest teritoriu s-a aflat sub ocupația imperiului rus, n-a putut să nu lase urme. A suferit, în primul rând, *aspectul ei vorbit* (subl. n.) (cu excepția anilor 1918-1940)” [1]. În același timp, se știe că tot ce s-a numit cultură și civilizație în Basarabia, din perioada țaristă și până de curând, adică și în timpul ocupației sovietice, a parvenit prin intermediul limbii ruse, fapt care a condus la o pliere, nefirească, a limbii române la aceasta. Dacă în perioada dominației țariste rusificarea decurgea anevoios, cauza fiind analfabetismul masiv al populației, preponderent rurale, precum și inerția absolută a tradiționalismului și conservatismului țaranului român din Basarabia, mai târziu, odată cu instalarea puterii sovietice, procesul de rusificare a luat noi forme, a devenit mai subtil, dar și mai cinic. Cel puțin, în secolul XIX lucrurile li se spunea pe nume, adică se vorbea fățiș despre nevoia de a te adapta noilor stăpâni și noilor legi, limba română fiind scoasă în mod brutal din toate instituțiile publice de stat, iar băștinașii români – umiliți. „În școlile rusești, elevii români erau terorizați de dascăli și de elevii ruși, care îi numeau „berbec” sau „cap de bou”. Li se spunea că limba română era o limbă pentru țărani, iar numai rusa putea fi folosită de oamenii culti” [2], descrie realitățile de atunci istoricul M.Rusnac. În perioada de ocupație sovietică, rusificarea, după cum spuneam, capătă un nou contur. Prin declarații demagogice și false despre drepturile omului se ascundeau alte realități: scoaterea limbii române din toate instituțiile statului și etichetarea ca naționaliști a celor care încercau să vorbească în limba maternă (română) în locurile publice sau de stat, acolo unde se putea afla cel puțin o persoana de etnie rusă. Doar în mediul rural limba română și-a păstrat statutul de limbă de comunicare, fiind vorba, în primul rând, de oralitate, de aspectul vorbit și, parțial, de aspectul literar din școli, primării (soviete sătești), adică din nomenclatura satului. Acest fapt este esențial, căci anume aici s-au conservat formele, structura limbii, ca, de altfel, și în secolul al XIX-lea, când așa și n-a fost posibilă o rusificare absolută datorită rezistenței mai mult inconștiente a unei populații analfabete și patriarhale. În stânga Nistrului impactul asupra limbii a fost mai pronunțat, întrucât perioada de aflare în cadrul Uniunii Sovietice a fost mai mare. Pe lângă faptul că limba vorbită se adapta contextului istoric existent, adică era împânzită cu elemente rusești produse de noua orânduire, ca *piatiletcă* („cincinal”, care însemna un plan economic al partidului comunist pe o perioadă de cinci ani), *colhoz* („gospodărie colectivă”

din „colectivnoe hozeastvo”), *sovhoz* („gospodărie sovietică” din „sovietscoe gozeastvo”), *raisobes* („direcția raională de asigurare socială” din „raionnâi otdel soțialinogo obespecenia”), *raiono* („direcția raională a educației” din „raionnâi otdel narodnogo obrazovania”) etc., unii așa-ziși lingviști, ideologi ai noului regim, încercau să suprapună limbii române vorbite acolo o limbă creată artificial, croită după model rusesc prin structura sa, care suna cel puțin nefiresc, dacă nu chiar grotesc, sau, după constatarea lui V.Pavel, această limbă presupunea „un mijloc artificial de comunicare, o limbă „cultă”, chipurile, care, după cum se credea, nu are nimic cu româna, deși în realitate nu mai era măcar „dialectală moldovenească”, ci un „erzaț de română”, altfel spus, un surrogat de grai, și nicidecum un viu grai moldovenesc” [3]. Despre situația glotică din Transnistria și Republica Moldova a perioadei respective, dar și a întregului parcurs istoric de la începuturi până în prezent, au relevat mai mulți autori, precum E.Coșeriu, S.Berejan, Gh.Chivu, V.Pavel, M.Gabinschi, V.Mândăcanu, V.Cirimpei, E.Bojoga, L.Colesnic-Codreanca, I.Condrea, C.C. Theodorescu, cercetătoarea numelor M.Cosniceanu, a toponimelor A.Eremia; istoricii I.Colesnic, M.Rusnac, D.Poștarencu ș.a. Studiile cercetătorilor au cuprins mai multe aspecte referitoare la situația lingvistică din această perioadă: limba română din Basarabia în contextul istoric respectiv; rusificarea intensă prin scoaterea limbii române din instituțiile statale, prin interzicerea (în a doua jumătate a secolului XIX) în uz a acesteia, prin desconsiderarea, umilirea limbii launloc cu etnicii români; degradarea limbii române în perioada sovietică tot sub influența constantă a limbii ruse; implicarea autorităților ruse și sovietice în fondul denominațiilor toponimice și antroponimice și schimonosirea lor deliberată și metodică; problemele referitoare la prestigiul limbii oficiale și vorbite pe teritoriul ocupat de ruși (de la 1812 încoace) etc.

Într-un mediu ostil limbii române, de *interferență lingvistică*, în care limba majorității populației era limbă „dominată, vernaculară, căreia i se acordă statutul limbii B” [4, p.95] și considerată doar „grai local”, are loc fenomenul „deliterarizării” limbii prin numeroasele devieri, abateri conștiente și permanente de la normă la toate nivelurile limbii: fonetic, lexical, gramatical, dintre care cele mai multe și mai pronunțate s-au produs în lexic și sintaxă. Aici putem vorbi despre împrumuturile inoportune din limba rusă care nu puteau fi adaptate la normele limbii române, precum și calcurile nejustificate în virtutea unei îndelungate comunicări doar în limba rusă.

Umilirea, scoaterea prestigiului limbii române devin obiective primordiale în procesul de rusificare și, ulterior, de deznaționalizare a românilor basarabeni.

O limbă istorică evoluează firesc în condiții de viață neforțate de evenimente extraordinare, nefiind supusă unor experiențe umane derizorii. În decursul istoriei oamenii au încercat de multe ori să se implice în procesul de dezvoltare a limbii, fapt care producea perturbări sau efecte cel puțin nedorite sau de-a dreptul demolatoare. Experiențe din acestea s-au făcut și cu referire la limba română (de ex., curentul latinist sau crearea unei limbi artificiale moldovenești în partea stângă a Nistrului în anii 30' ai secolului XX), însă toate și-au demonstrat inconsistența, întrucât nu poți merge împotriva cursului prestabilit. În general, considerăm că, dacă în unele domenii experimentele umane pot influența și chiar pot crea ceva nou, într-o limbă formată de secole acest lucru este practic imposibil, întrucât există o sinergie a ei, niște mecanisme reglatoare, care se declanșează și funcționează independent, fără contribuția nemijlocită a omului. Limba se poate transforma după o presiune de lungă durată a condițiilor vitrege pentru ea, însă acest lucru se va produce, iarăși, în mod firesc, prin energiile sale creatoare și reglatoare, și nu prin forțarea umană, în mod artificial. Savanții pot doar să observe, să ordoneze, să reflecte și să mediteze asupra acestor procese, dar nu să le inventeze *ab novo*. Astfel, în condițiile istorice neprielnice limbii române din Basarabia, s-a pus în funcțiune mașinăria de autoapărare, reușind să păstreze echilibrul interior, extrem de important pentru perpetuarea unei limbi. Totuși, nu putem nega prejudiciul vizibil adus de experiențele umane în ființa limbii noastre, dar și vorbitorului de limbă română, supus unui îndelung proces de deznaționalizare și demolare a esențelor umane firești. Este vorba despre un șir de consecințe ale dominării unei situații glotice potrivnice ființei naționale. Acestea sunt:

- a) degradarea limbii și vorbirii indigenilor;
- b) scăderea prestigiului limbii române pe teritoriul dintre Prut și Nistru;
- c) diminuarea creativității și a gândirii logice din cauza amestecului nefiresc de coduri;
- d) influența nefastă asupra psihicului uman prin formarea numeroaselor complexe de inferioritate și prin dedublarea personalității;
- e) diminuarea capacității de a fi lider, întreprinzător;
- f) alterarea unor calități din cauza necunoașterii suficiente a limbii (calitatea de orator, de exemplu, de negociator etc.);

g) lipsa de perspective egale printre vorbitorii de limbă română din alte teritorii;

h) sentimentul de inferioritate și nesiguranța în capacitățile proprii.

De aici derivă un șir de alte nereușite și inhibiții ale individului indigen, care continuă să se autoflageleze și să se subestimeze.

Prima și cea mai gravă consecință a procesului de rusificare descris mai sus este degradarea limbii și vorbirii indigenilor, care, de altfel, stă la baza celorlalte urmări nefaste. Dacă limba literară, îndeosebi varianta standard, își face tot mai mult loc în spațiul nostru vitregit (deși se știe că, și în perioada sovietică, era întrebuințată parțial), fiind utilizată în toate instituțiile statului, atunci limba vorbită, limbajul oral, în general, este în continuare marcat puternic de sechelele trecutului, dar și de hibebele actuale. Dacă prin anii 90 se pornise un val de entuziasm în dorința de curățare și cultivare a limbii, atunci în prezent resimțim un soi de indolență față de problemele limbii. Drept urmare, constatăm consternați că tinerii, cei care ar fi trebuit să „șteargă slinul, mucegaiul” de pe fața limbii și să-i redea strălucirea, vigoarea, s-au lăsat învinși de rezistența demolatoare a vorbirii părinților, producând, la rândul lor, mostre de exprimare dubioasă, „călcând pe aceeași greblă” a rusificării. Mai mult chiar, relevăm și alte influențe, din engleză, în primul rând, care, de rând cu cele din limba rusă, produc un surogat de limbă, o limbă așa-zis „macaronică” care se manifestă, întâi de toate, în vorbire. În textul scris acest limbaj își face loc doar cu anumite funcții pragmatice și stilistice, întrebuințat dozat, bineînțeles. Este vorba de stilurile artistice ale limbii: beletristic și publicistic, în care oralitatea reflectă, în toată statura, atât influențele, cât și tendințele din limbă. Deși în unele cazuri, mai ales în rândul adolescenților, al tinerilor din mediul urban, este preluată maniera de vorbire, de exprimare din dreapta Prutului, cu tot cu elemente familiare, argotice, vulgare specifice, în exprimarea majorității populației se perpetuează, ba se și agravează o stare de lucruri neprietenoasă limbii române din acest spațiu. Asistăm neputincioși la o poluare fără precedent a ei cu elemente verbale rusești, care conțin terminații (sufixe, desinențe) românești sau, în general, expresii, propoziții sau chiar fraze preluate din limba rusă, iar cauzele acesteia pot fi căutate în haosul lingvistic semănat timp îndelungat de neprietenii limbii, cărora ea nu le-a păsă, ba chiar au contribuit la degradarea ei. Cea mai mare influență asupra stării de lucruri actuale o are mass-media rusească, mult mai prezentă aici decât cea românească, implicată deliberat și plener în perpetuarea procesului de rusificare, doar că într-o manieră disimulată. De pe urma acestui sacrilegiu lingvistic politica imperială, acum sub alte măști, obține dividende manifestate prin o populație loială și supusă oricăror manevre manipulatorii.

Astfel, limbajul oral este invadat pur și simplu de numeroase mostre lingvistice de proveniență rusă, în cea mai mare parte neadaptate la sistemul limbii române, producând „o vorbire amestecată ce a apărut ca urmare a coexistenței în conștiința vorbitorilor a două moduri de exprimare în toate mediile vitale...” [5, p.11]

Se conturează, prin urmare, un specific al vorbirii în acest spațiu, care presupune atât forme regionale valabile pe întreg spațiul moldovenesc (din România și Republica Moldova) (aspectul fonetic, lexical, morfologic și sintactic), cât și unele particularități deosebitoare, întâlnite doar aici. Pe lângă numeroasele aspecte regionale moldovenești, precum: „palatalizarea labialelor și a dentalelor (*chept, ghini, șir, jin, n'el, n'imi, n'icî*; cf. literarele: *piept, bine, fir, vin, miel, nimeni, nimic*); utilizarea lui *ž* în loc de *g* (*maržinî, curži*; cf. literarele *marginie, curge*); a lui *ș* în loc de *č* (*chișior, fași*; cf. literarele *picior, face*) și a lui *dz* în loc de *z* (*dzăr, dzâși*; cf. literarele *zer, zice*); modificarea lui *a* și *e* finale în *î* (*casî, feti*); cf. literarele *casă, fete*) și a lui *e* final în *i* (*feti, iuti*; cf. literarele *fete, iute*); contractarea (monoftongarea) diftongului *ea* în *e* (*e, gre, sarî, porné*; cf. literarele *ea, rea, seară, pornea*) și multe altele” [5 p.43], atestăm alte fenomene la toate nivelurile limbii, care reflectă întreg spectrul de probleme moștenite în perioada sus-amintită. Iată câteva dintre acestea:

a) în fonetică: palatalizarea dentalelor *d, t, n*, pe lângă vocalele *i, e*, după model rusec (*t'eamă, t'eatru, n'ică, n'ime, d'in, d'ejet* (forma corectă: *teamă, teatru, nimeni, nimic, din, deget* etc.): *spat'ili* (*spatele*) [12, p.143, Bochmann, Dumbravă (în continuare – B., D.). Limba română vorbită în Moldova istorică, vol.II, 2000], *la t'imp* (*la timp*) [133, p.41, B., D.]; **sincoparea unor silabe din interiorul cuvântului:** *moldovnești* (*moldovenești*) [90, p.155, B., D.], *durerli* (*durerile*) [139, p.156, B., D.], *colhozurli* (*colhozurile*) [19, p.153, B., D.], *piș'ioarli* (*picioarele*) [215, p.157, B., D.], *examili* (*examenele*) [305, p.159, B., D.] sau *examimli* (*examenele*) [52, p.274, B., D.];

b) în lexic (nivelul cel mai afectat al limbii): **cuvinte rusești neadaptate:** *prosto* (*pur și simplu*) [297, p.159, B., D.], *ladno* (*bine*) [92, p.330, B., D.], *prepodavatei* (*lector*) [258, p.158, B., D.], *remont* (*reparație*) [343, p.160, B., D.], *sotrudnița* (*colaboratoarea*) [137, p.331, B., D.]; **cuvinte compuse neadaptate:** *peduciliști*

(colegiul pedagogic) [231, p.158, B., D.], *skoruii pomoșci (urgența)* [156, p.156, B., D.], *gorono (secția orășenească de învățământ)* [85, p.155, B., D.], *poduvanii (suflare cu aer)* [39, p.154., B., D.]; cuvinte hibride cu rădăcină rusească și terminații (sufixe, desinențe) românești sau, altfel spus, barbarisme: *tableți* (*pastile*) [125, p.155, B., D.], *producti* (*produse alimentare*) [140, p.156, B., D.], *tuberculeozi* (*tuberculoză*) [32, p.145, B., D.], *pedinstitutu* (*Institutul Pedagogic*) [236, p.158, B., D.], *Țentralinii* (*Piața centrală*) [2, p.233, B., D.], *razbuovim* (*amestecăm*) [9, p.270, B., D.], *televizionșilor* (*celor din televiziune*) [568, p.206, B., D.], *Ministerul Finanselor* (*Ministerul Finanțelor*) [62, p.195, B., D.]; cuvinte falși-prieteni: *îi balu – cincii* (*e nota cincii*) [117, p.275, B., D.], *nu să isprăvește* (*din rusă: не справляется* cu sensul: *nu se descurcă*) [132-133, p.197, B., D.];

c) în morfologie: verbe (*sî ș'ibî* [41, p.265, B., D.], în care *bî* este o influență directă din limba rusă (particula *bî* din *было бы*); *ci s-o primit* [732, p.321, B., D.], calc semantic, cu sensul: *ce a ieșit; dacă a dovedi, adică ea dovedește, da trebu bani* [641, p.319, B., D.], (calc semantic, cu sensul: *dacă a reuși, adică ea reușește...*).

d) în sintaxă: diverse structuri calchiate după model rusesc (*ț-o stat mai rău* (în rusă: *тебе стало хуже*, cu sensul: *ți s-a făcut mai rău*) [137, p.156, B., D.], *nu da* (cu sensul: *sigur că da*) [205, p.157; 358, p.160, B., D.]; *nu o sî videm...* [583, p.318, B., D.] (în rusă: *ну, увидим*, cu sensul: *păi, vom vedea*); *pân-când libir* [80, p.146, B., D.], *pân-când mă sânt bini* [436, p.162, B., D.] (în rusă: *пока что свободен, пока что хорошо себя чувствую*, cu sensul: *deocamdată, ești liber; deocamdată, mă simt bine*); *cum familia* (din rusă: *как фамилия*, cu sensul: *care îți este numele de familie*) [1, p.143, B., D.], *cum majoritatea* (din rusă: *как большинство*, cu sensul *ca toți, ca toată lumea*) [100, p.275, B., D.], *nu bine, iată* (din rusă: *ну хорошо, вот*, cu sensul *ei bine, iată*) [103, p.196, B., D.], *poftim!* (în rusă: *пожалуйста*, corect: *cu plăcere; pentru puțin*) [20, p.230, B., D.]; *noi to* (15 – 20, p.59: *Texte dialectale și glosar*, 2000) (în rusă: *мы же*, cu sensul *noi doar...*) etc.; forme de adresare după model rusesc: *Ciurea Vasili Vasilici, Mihail Vasilevici* (*Vasile Ciurea, domnul Mihail*) [433, p.203, B., D.], *Serafim Alisanci* (*domnul Serafim*) [301, p.200, B., D.], *Ecaterina Iacovlevna, da?* (*doamna Ecaterina, da?*) [4, p.153, B., D.] sau model rusesc de hipocoristice: *nănașu Mișu* (*Mihu*) [436, p.203, B., D.]; expresii, chiar secvențe întregi fie calchiate, fie preluate din limba rusă: *Fără vreo cinsprizăș'i opt era* (*ora opt fără cincisprezece*) [27, p.328, B., D.], „*Ni ploho ustroilisi*” (*v-ați aranjat bine*) [208, p.198, B., D.]; *Gă Pă Tă U? Gospodi, pomoghi tupomu ucitisea* (Este vorba despre o abreviere rusească a școlii cu orientare profesională, și anume: Государственное Профессиональное Техническое Училище, descifrată în limbajul oral de atunci *Doamne, ajută-l pe prost să învețe*) [183, p.198, B., D.], *nu coneșno* (*desigur*) [548, p.206, B., D.]; structuri, enunțuri amestecate: *că ne sleju za soboi* (*că nu am grijă de mine*) [114, p.330, B., D.]; *și îi fac medovâi meseaț* (*și îi fac o lună de miere*) [84, p.330, B., D.], *la Canarî* (*pe insulele Canare*) [110, p.330, B., D.], *era kartincă* (*era frumos*) [514, p.205, Texte...], *la devișnic* (*la petrecere de doamne, cuconadă*) [135, p.331, B., D.].

Observăm, așadar, că există numeroase consecințe nefaste ale influenței limbii dominante în condițiile unui bilingvism fals, impus sau ale unei situații diglosice asimetrice, în care rolul limbii române era diminuat sau chiar anulat. Evident, referindu-ne la limba vorbită din acest spațiu lingvistic, vom releva faptul că, de cele mai multe ori, este vorba despre abateri de la normele limbii literare, ca, de altfel, în majoritatea cazurilor când vorbim de oralitate. Altfel spus, este abordat substandardul lingvistic, prin care, după cum spuneam, Klaus Bockmann subînțelegea ceea ce „se situează mereu „sub” standardul limbii” [6, p.151]. Totuși, noi vorbim de un substandard diferit de cel atestat în partea dreaptă a Prutului, în Moldova de dincolo, iar, întrucât partea de est a Moldovei istorice mai rămâne în zona de influență rusă, limba vorbită de aici păstrează sau preia în continuare mostre ale oralității sau/și ale limbii literare respective, în condițiile în care limba română literară, standard rămâne unitară.

Relevăm, totodată, că cele mai pronunțate schimbări sub influența limbii ruse din această perioadă țin de politețea numelui de familie și a prenumelui, care au preluat în totalitate formele rusești (precum *Serafim Alisanci, Ecaterina Iacovlevna* etc.), în locul formulelor „doamna, domnul, domnișoara” și numele de familie plus prenumele (precum *domnul A.Ciobanu, doamna E.Mereacre*), fiind „deformate, uneori chiar falsificate, de către administratori, funcționari, iar mai apoi preluate, papagalicește, de către toți cei care nu ne cunoșteau limba – ruși și rusofoni... Deformările și falsificările se produceau în formă orală, dar, mai apoi, și în formă scrisă. Sau viceversa: în formă scrisă ca ulterior să fie propagate și statornicite în formă orală” [7]. Deși antroponimele românești de aici au fost grav afectate de procesul de rusificare ce s-a derulat timp îndelungat, poreclele, majoritatea răspândite în mediul rural, au fost supuse acestui proces mult mai puțin. Aceasta deoarece poreclele

circulau aproape exclusiv pe cale orală (puteau fi întâlnite doar în literatura artistică) și nu în medii oficiale, iar astfel nu puteau fi controlate de instituțiile statului. Ele sunt creații formate ad-hoc, în baza unor asociații cu anumite trăsături umane, întâmplări, relevate de vorbitori; de exemplu, *chiombec, țâști, culă, nucariu, cucu, șchiopu, balanu, huchium, hartoană, isăcel, chirică, boghiță* etc. (porecle răspândite azi în s. Șerpeni, Anenii-Noi – n.n.). În unele localități, oamenii îi recunosc mai ușor pe consăteni după porecle decât după numele oficial, ba chiar nu sunt deranjați să fie numiți astfel. Prin urmare, porecele constituiau o formă de protest inconștient, intuitiv pentru supraviețuirea neamului, menținând astfel treaz spiritul național, dar și inventivitatea populară.

De asemenea, este foarte frecventă utilizarea anumitor cuvinte (de regulă, a celor mai uzuale) din limba rusă, fie cu pronunție și ortografie perfect rusești (*prosto, remont, gorono, skoraia pomoșci* etc.), fie „adaptate” parțial la limba română, așa-zisele forme corupte sau barbarisme (*razbuovim, televizionșcilor, tableș'i, tuberculeozî, noi to* etc.) Nu mai puține se întâlnesc în vorbirea de aici expresii, structuri sau chiar enunțuri întregi în limba rusă, consecință a dominării îndelungi a acesteia asupra limbii române și dovadă a faptului că vorbitorii din această parte a României începuseră să gândească și să construiască frazele rusește (*Ni ploho ustroilisi; nu coneșno* etc.). Putem vorbi, în acest caz, și de prestigiul lingvistic rusesc față de cel românesc în condițiile în care tot ce ținea de cultură, știință, economie, politică venea prin intermediul limbii ruse, impregnând în conștiința vorbitorilor ideea de superioritate și civilizare a vorbitorilor de limbă rusă, astfel încât se producea, la nivel de subconștient, un transfer de priorități în vorbirea și comportamentul băștinașilor.

Toate aceste elemente lingvistice alterate se perpetuau, întâi de toate, în varianta orală a limbii, creându-se astfel o discrepanță în interiorul limbii române din stânga Prutului, adică o ruptură între limba literară scrisă și limba vorbită, fapt care o menține în derută, nepermițându-i o evoluție calitativă. Din această cauză multe din textele literare elaborate astăzi în acest spațiu preiau *volens-nolens* unele aspecte lexicale sau gramaticale ale oralității locale. Unii au încercat (și chiar le-a reușit, în mare parte) să folosească starea de lucruri existentă creând o modă, un brand al locului din diferențele limbajului oral de pe ambele maluri ale Prutului: de exemplu, *Planeta Moldova*, cu sketch-urile sale realizate prin imitarea limbii vorbite din Basarabia; cântărețul Pavel Stratan, care și-a făcut un nume tocmai cu pronunția și specificul limbajului oral de aici, care sună, cel puțin, exotic pentru cei de dincolo de Prut. Acum observăm o altă tendință legată deja de elemente vulgare rusești utilizate în unele hituri basarabene, coproducții cu cei din România (*Carla'Dreams și Inna*, de exemplu). Oricare ar fi însă intențiile, tendințele, scopurile, această situație se va perpetua atâta timp cât o vor permite circumstanțele istorice, iar consecințele unei atare stări de lucruri pot fi imprevizibile.

Dacă limba vorbită din partea dreaptă a Prutului a evoluat firesc odată cu limba literară, ambele influențându-se și îmbogățindu-se reciproc, limba vorbită din partea stângă a Prutului s-a deteriorat, a degradat, păstrând, totodată, aspectul arhaic al pronunțării, astfel încât, până la urmă, salvarea ei o constituie limba literară, menținută aproape intactă, cu unele mici diferențe, în perioadele de ocupație rusească. Pentru aceasta, este nevoie ca limba română standard din Basarabia să fie racordată, instituționalizat, la normele limbii literare standard din România și să fie promovată insistent prin toate mijloacele posibile în rândul populației din Basarabia, așa cum a fost promovată și în cei douăzeci și doi de ani de libertate și evoluție firească a limbii (*a se vedea* ziarul „Cuvânt moldovenesc” din acea perioadă, care „a contribuit substanțial la culturalizarea publicului cititor, în special a țăranilor basarabeni...” [8, p.143], fapt care a menținut-o pe linia de plutire. Chiar dacă acest lucru presupune un proces îndelungat (necesitând stabilitate politică și socială), rezultatul final ar putea fi unul benefic pentru calitatea limbii române de aici, dar și, implicit, pentru cultură în general. Atâta timp însă cât Basarabia va continua să se afle în „zona crepusculară”, adică sub influență economică, politică, culturală rusă, limba română (și aici avem în vedere limba vorbită, nu cea scrisă, instituțională) din acest spațiu riscă să se piardă în derizoriu sau chiar să sufere modificări grave, pe alocuri iremediabile. Diferențele dintre limba vorbită și cea literară de aici se vor adânci, astfel încât s-ar putea ajunge la un colaps lingvistic, adică la o situație în care limba literară ar putea deveni ininteligibilă pentru mase importante de vorbitori din aceste locuri, iar mostre ale vorbirii orale degradante ar putea prelua funcțiile limbii literare. Deși pare absurdă o astfel de versiune, în condițiile unor evoluții istorice defavorabile, aceasta ar putea prinde contur. Mai mult chiar, prin estomparea funcțiilor limbii vorbite din acest teritoriu, limba română de aici ar putea fi irecuperabilă.

Referințe:

1. BEREJAN, S. Aspectul vorbit al limbii române în spațiul dintre Prut și Nistru. În: *Revista Limba Română* (Chișinău), 2004, nr.9-10, anul XIV, <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2013> (Accesat: 02.06.2013)
2. RUSNAC, M. *Încercări repetate de rusificare în Basarabia Țaristă (1828 - 1916)*. http://www.istoria.md/articol/463/%C3%8Encerc%C4%83ri_repetate_de_rusificare_%C3%AEn_Basarabia_%C5%A2arist%C4%83 (Accesat: 26.01.2015)
3. PAVEL, V. Limba română – unitate în diversitate. În: *Revista Limba Română* (Chișinău), 2008, nr.9-10, Anul XVIII, <http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=105> (Accesat: 27.12.2014)
4. COLESNIC-CODREANCA, L. Interferența bilingvă în onomastica românească din Basarabia (1812-1918). În: *Revista Limba Română* (Chișinău), 2012, nr.5-6, anul XXII, <http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=1431> (Accesat: 27.12.2014)
5. BEREJAN, S. *Degradarea vorbirii orale într-un stat în care funcționează două limbi oficiale*. AȘM, 2005. <http://www.akademos.asm.md/files/Silviu%20Berejan.pdf> accesat: 22.12.14.
6. BOCHMANN, K., DUMBRAVĂ, V. *Limba română vorbită în Moldova istorică*. Texte. Vol.II. Leipzig, Leipziger Universitätsverlag, 2000. 348 p. ISBN: 9783936522082
7. ZAGAEVSCHI, V. Nume de familie și prenume românești basarabene deformați de funcționarii alolingvi în context diglosic. În: *Revista Limba Română* (Chișinău), 2014, nr.2, anul XXIV, <http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=2414> (Accesat: 27.12.2014)
8. BOJOGA, E. *Limba română „între paranteze”?* Chișinău: ARC, 2013. 245 p. ISBN: 9789975617536

Prezentat la 09.08.2016